

Croatia. Black Storks regularly feed here as well, while in the second half of the year, numerous Cormorants spend winter in this part of the Sava basin. Our summer observations of these birds indicate that in future they may get the status of a year-long (non-breeding) species, as already obtained by the Grey Heron.

After almost a decade, the Penduline Tit and the River Warbler were confirmed again during their breeding season, while it can be stated with certainty that the Rook no longer breeds here. In its breeding season, it was registered for the last time in 1984.

The small marshy areas by the streams are one of the very rare Coot's nest sites in the Eastern Slovenia, while the Lapwing breeds here irregularly, primarily due to man's interventions in nature and some long dry spells in recent years.

If the planned construction of hydroelectric power stations with all their appertaining reservoirs on the river Sava is indeed carried out, the entire area along it would be flooded and the living conditions for numerous endangered species lost. Considering that such great changes in this environment cannot be replaced by secondary biotopes or renaturalizing interventions, all future conservationist efforts will be directed towards the preservation of the area's natural state and handling with it in such a manner, that will ensure a further existence of today's characteristics of its habitats.

Milan Vogrin, Hotinja vas 164/a, 62312 Orehova vas

Andrej Hudoklin, Ob Sušici 15, 68350 Dolenjske Toplice

Ptice Jovsov in predlogi za njihovo varstvo Birds of Jovsi and proposals as to its protection

Peter TRONTELJ, Milan VOGRIN

UVOD

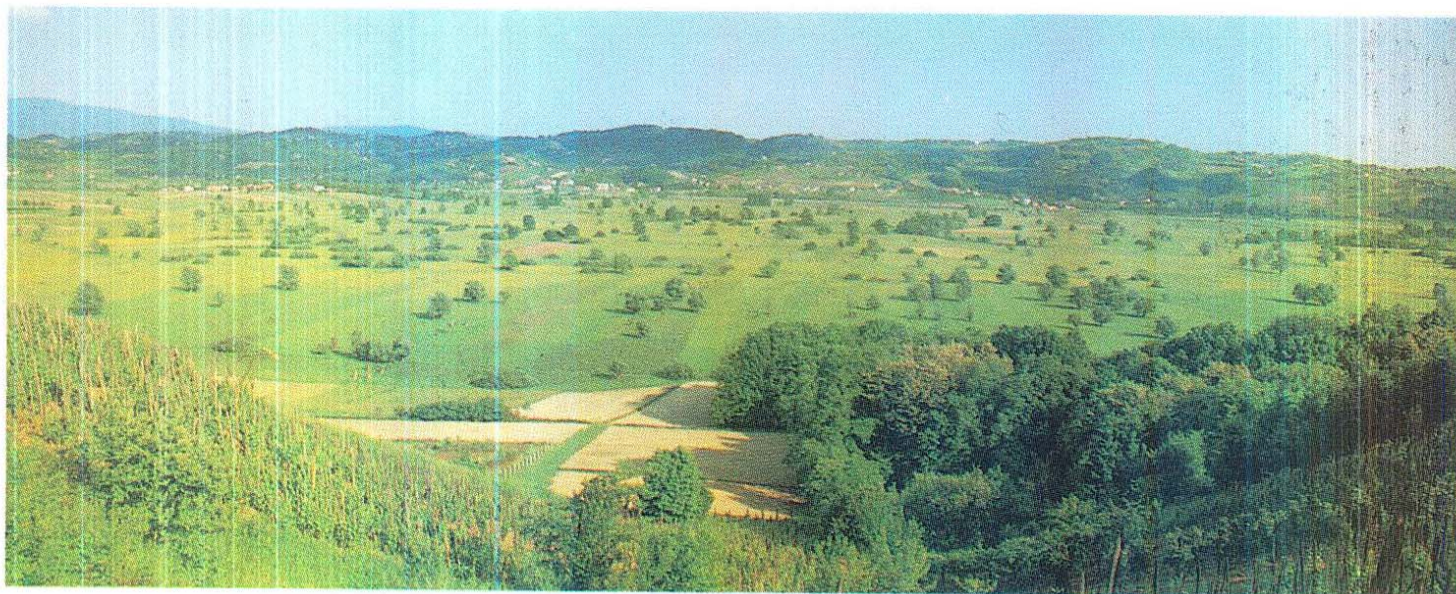
Leta 1991 izdelane Strokovne osnove odloka o razglasitvi območja Jovsi za naravni spomenik (Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto, 1991) in pobuda H. Oršaniča za razglasitev ornitološkega rezervata pomenijo začetek novejših prizadevanj za ohranitev Jovsov in za boljšo raziskanost njihovega živega sveta. V letih 1992 in 1993 je Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije organiziralo več ekskurzij, na katerih smo dovolj podrobno raziskali celotno območje v gnezditvenem obdobju, nekaj podatkov pa smo zbrali tudi za obdobje preleta. Del stroškov raziskav sta krila Lovska zveza Slovenije in Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto.

Jovsi so območje nižinskih vlažnih do močvirnih travnikov in steljnikov, najhitreje izginjajočega življenjskega prostora v Slo-

veniji. V Krško-brežiški kotlini so edini večji še ohranjeni kompleks. Skupaj s Cerkniškim jezerom, Ljubljanskim barjem, travniki pri Mali Polani in Medvedcah, Planinskim poljem in še z nekaterimi drugimi območji so v središču prizadevanj DOPPS za čim boljše poznavanje teh ekosistemov, njihovih najbolj ogroženih vrst (veliki škurh, kosec, zlatovranka...) ter iskanja možnosti za njihovo ohranitev. S tem želimo postaviti jasno naravovarstveno prioriteto za obliko kulturne krajine, ki je bila v preteklosti deležna vse premalo pozornosti.

OPIS OBMOČJA

Naravno mejo oblikujeta reka Sotla na vzhodu ter vznožje obrobne gričevja na zahodu, severu in jugu. Tu ležijo vasi Veliki

Pogled na Jovse iz Kapel. Maj 1993. (A. Hudoklin)
View of Jovsi from Kapele. May 1993. (A. Hudoklin)

Nizko barje v Jovsih. November 1990. (B. Križ)
Grass moor at Jovsi. November 1990. (B. Križ)

Gnezdo črne štoklje *Ciconia nigra* na dobravskem dobu julija 1993. (H. Oršanič)
Black Stork's *Ciconia nigra* nest in the top of a Dobrava oak. July 1993. (H. Oršanič)

Zlatovranka *C. garrulus* na veji vrbe v Jovsih, kjer je gnezdila v letu 1993. Junij 1993. (M. Vogrin)
Roller *Coracias garrulus* on osier branch at Jovsi, where it bred in 1993. June 1993. (M. Vogrin)

V obdobjih, ko reka ne poplavlja, loški potoki, mlinščice in mrtvi rokavi ohranjajo vlažne habitate. Pot
In the periods, when the river does not break its banks, the streams, millraces and backwaters retain the h

ik v Vrbini pri Brežicah. Junij 1993. (A. Hudoklin)
zet. Močnik stream at Vrbina near Brežice. June 1993. (A. Hudoklin)

Zima v gozdu Dobrava. (H. Oršanič)
Winter in the Dobrava forest. (H. Oršanič)

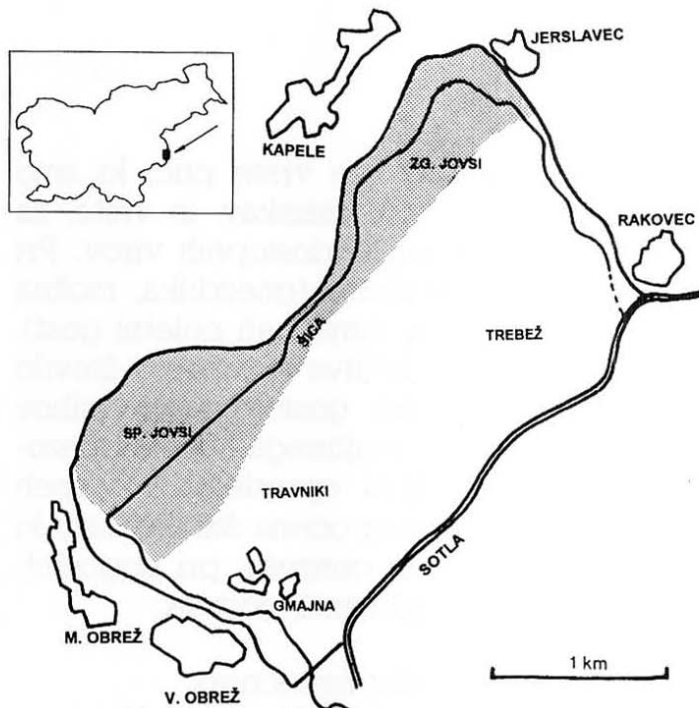
Lesna sova *Strix aluco* v Dobravi. Hrastek, april 1991. (A. Hudoklin)
Tawny Owl *Strix aluco* in the Dobrava forest. Hrastek, April 1991. (A. Hudoklin)

Obrež, Mali Obrež, Kapele, Jerslavec, Rakovec in Gmajna, ki delno sega v območje (sl. 1). Jovsi ležijo v predpanonskem biogeografskem svetu. Razprostirajo se na 4,6 km² veliki (določeno planimetrično), občasno poplavljeni aluvialni uravnavi na nadmorski višini okrog 142 m. Glavna vodna žila in hkrati odvodni kanal je regulirani potok Šica ali Jovsovska graba. Druge vodne površine so ostanki nekdanjih rečnih meandrov (npr. mrtvica Črnc) in manjši ribnik pod Kapelskim hribom, ki so ga uredili lovci za gojitev mlakaric. Večino površine zavzemajo vlažni travniki, vmes je nekaj manjših njiv, več obdelovalne zemlje je na vzhodnem robu tik ob Sotli. Različna višina talne vode, ki se spreminja z nadmorsko višino, je ustvarila tri ekološko različne pasove, ki potekajo nekako v smeri od jugozahoda proti severovzhodu, vzporedno s Sotlo. Najbolj rodovitni, obdelani in hkrati najožji pas je na nekoliko dvignjenem terenu ob Sotli. Travniki v osrednjem, najobsežnejšem predelu so razmeroma intenzivno oskrbovani in le ponekod vlažni. Najbolj močvirni je zahodni pas, ki je v povprečju širok približno 500 m. Nekaj decimetrov globoka voda se tu lahko zadrži tudi več mesecev. Površino tukaj v veliki meri prekrivajo združbe visokih šašov *Magnocarpion* z visokim deležem ločja *Juncus effusus* in vodne perunike *Iris pseudacorus*. Te površine so ekstenzivno obdelane, v glavnem brez uporabe gnojil in pesticidov ter pozno košene (julij/avgust). Uporabljajo se predvsem za steljnike (Urek 1993). Ohranjeni sta tudi dve manjši trstičji.

Značilna so številna osamljena drevesa, skupine dreves in grmovja ter žive meje. Prevladujejo vrbe *Salix* sp., nekaj je črne jelše *Alnus glutinosa*, doba *Quercus robur*, čremse *Prunus padus*, črnega trna *Prunus spinosa*, krhlike *Frangula alnus*, gloga *Crataegus* sp... Svojestven pečat dajejo Jovsom številne stare glavate vrbe. Obrobno grmičevje je v glavnem poraslo z listnatim gozdom, pod vasjo Kapele pa je nekaj vinogradov.

Zaradi lažje obdelave in preglednosti smo območje razdelili na štiri manjše okrožene predele. To so Jovsi (zgornji in

spodnji), ki zajemajo močvirni zahodni in severni del uravnave, Trebež, ki zajema njen osrednji in vzhodni del, ter Travniki na jugovzhodu. Trebež je najmanj vlažen in zato tudi najbolj intenzivno obdelan del. Ekološko raznolikost teh predelov potrjujejo tudi razlike v avifauni. Imena so povzeta po osnovni državni karti Republike Slovenije (1 : 5000).

Slika 1. Jovsi – situacija • siva barva – strožje varovano območje.

Fig. 1. Jovsi – situation • Grey colour – strictly protected area.

METODA DELA

Terenski popisi so bili opravljeni v dneh 8. 3., 10. 4., 11. 4., 8. 5., 9. 5., 15. 6. in 16. 6. v letu 1992 ter 11. 6., 12. 6., 13. 6., 22. 6., 23. 6., 18. 7. in 19. 8. v letu 1993. Večina popisov je bila opravljena v jutranjih in večernih urah, nekaj pa tudi ponoči med 23. in 3. uro. Pri delu so sodelovali naslednji člani DOPPS: F. Bračko, F. Kranjc, N. Kropivšek, B. Mozetič, S. Polak, P. Trontelj in M. Vogrin.

Za ugotavljanje številčnosti in gnezditvene gostote smo uporabljali metodo štetja na površini – area count (van Dijk, 1992). Na določeni površini smo skušali prešteti vse prisotne pare oziroma zasedene teritorije, tako da smo registrirali pojoče samce,

pare, družine s speljanimi mladiči, starše, ki so hranili, razburjene odrasle ptice ipd. Tako smo obdelali štiri manjše predele, ki jih omenjam v prejšnjem poglavju, in dobili sumarne podatke za celotne Jovse. Zaradi manjšega števila popisov (1–2 dnevna, 1 nočni), so ugotovljene abundance verjetno nekoliko nižje od tistih, ki bi jih dobili s kartirno metodo.

SEZNAM VRST

Obravnavane so vse vrste ptic, ki smo jih registrirali v času raziskav, in vrste, za katere smo izvedeli iz dostopnih virov. Pri vsaki je naveden status (gnezdilka, možna gnezdilka, preletni, zimski ali poletni gost). Zaradi sezone omejitve raziskav je število zimskih in preletnih gostov nizko, njihov status pa je zaradi majhnega števila opazovanj težko zanesljivo opredeliti. Pri vseh gnezdkah je podana ocena številčnosti, ki temelji na rezultatih cenusa, pri pogostejših vrstah še gnezditvena gostota.

KVAKAČ *Nycticorax nycticorax*

Poletni gost. 22. 6. 1993 ob 22.30 se je oglašal, ko je letel prek Jovsov.

SIVA ČAPLJA *Ardea cinerea*

Zimski in poletni gost. 1–2 osebka sta se zadrževala na zamočvirjenem zahodnem delu. Leta 1992 štiri opazovanja, leta 1993 le dve.

ČRNA ŠTORKLJA *Ciconia nigra*

H. Oršanič jo omenja v pismu (1991).

BELA ŠTORKLJA *Ciconia ciconia*

V samih Jovsih bele štorke sicer nismo registrirali, vendar smo 9. 5. 1992 opazovali par kak kilometer severno ob Sotli, nedaleč od gnezda pri Slogonjskem. H. Oršanič (1991) v pismu omenja redno gnezdenje v okolici. Glej tudi Hudoklin (1991). Za te pare so Jovsi potencialno prehranjevališče.

MLAKARICA *Anas platyrhynchos*

Gnezdilka. Na celotnem območju gnezdi okrog 5 samic. Lovci načrtujejo umetno vzrejo.

REGELJC *Anas querquedula*

Preletni gost. 11. 4. 1992 smo opazovali samca na poplavljenem delu Jovsov.

BELOREPEC *Haliaeetus albicilla*

H. Oršanič ga omenja v pismu (1991).

PEPELASTI LUNJ *Circus cyaneus*

Zimski in preletni gost. Po pripovedovanju redno prezimuje, 8. 3. 1992 pa smo samca vse dopoldne opazovali pri lovu.

KRAGULJ *Accipiter gentilis*

Zimski gost. 8. 3. 1992 je samec krožil nad Jovsi.

SKOBEC *Accipiter nisus*

Možen gnezdilec obrobne gričevja.

KANJA *Buteo buteo*

Gnezdilka; 2 para. Eno gnezdo je na robu na Travniki, drugo na zahodnem obrobju.

NAVADNA POSTOVKA *Falco tinnunculus*

Gnezdilka; leta 1992 en par na Trebežu, leta 1993 dva para.

JEREBICA *Perdix perdix*

H. Oršanič jo v pismu (1991) omenja kot redno prebivalko tega območja. V času raziskav je nismo zasledili.

PREPELICA *Coturnix coturnix*

Gnezdilka; leta 1992 50 kličočih samcev, leta 1993 15–20. Abundanca na celotnem območju leta 1992 je bila 10,8 teritorija/km², na Travniki 17,8 teritorija/km².

FAZAN *Phasianus colchicus*

Gnezdilec; 35 kličočih samcev leta 1992. Enakomerno naseljuje celotno območje z gostoto 7,6 teritorija/km².

KOSEC *Crex crex*

Gnezdilec; v obeh letih po 6 kličočih samcev z najvišjo gostoto 3,5 samca/km² v sp. Jovsij. Večji del se je oglašal v zamočvirjenem zahodnem delu, leta 1993 so bili locirani bolj severno.

ZELENONOGA TUKALICA *Gallinula chloropus*

Gnezdilka; 1-2 para v ribniku in Šici.

ŽERJAV *Grus grus*

Preletni gost. 11. 4. 1992 smo na poplavljenem predelu zg. Jovsov opazovali svatovsko razporejen par pri hranjenju. Samica (verjetno) je bila zaznamovana s kombinacijo barvnih obročkov; to smo sporočili Prirodoslovnemu muzeju Slovenije.

PRIBA *Vanellus vanellus*

Preletni gost. 8. 3. 1992 smo opazovali jato 55 prib.

KOZICA *Gallinago gallinago*

Gnezdilka; 6 parov na zamočvirjenem zahodnem delu, z gostoto 0,43 para/10 ha na zg. Jovsih. Intenzivno teritorialno vedenje, svatovski let in oglašanje, tudi 8. 5. 1992, skoraj zagotovo potrjujejo gnezditve. V letu 1993 ni bila opažena, najverjetneje zaradi zelo sušnega zimsko-spomladanskega obdobja.

REČNI GALEB *Larus ridibundus*

Naključni zimski gost (1992). Jato z več osebki je opazoval A. Hudoklin.

GRIVAR *Columba palumbus*

Gnezdilec; 25 parov. Abundanca na celotnem območju je 5,4 para/km², na Travniki 11,1 para/km².

TURŠKA GRLICA *Streptopelia decaocto*

Gnezdilka v Gmajni in drugih okoliških vaseh. Večkrat opazovana pri iskanju hrane.

DIVJA GRLICA *Streptopelia turtur*

Gnezdilka; leta 1993 okrog 5 parov, leto poprej pa smo slišali le enega samca.

KUKAVICA *Cuculus canorus*

Gnezdilka; 3-4 pari.

VELIKI SKOVIK *Otus scops*

Gnezdilka; 5 parov. Leta 1992 smo jih slišali le v Jovsih, naslednje leto pa tudi po okoliških vaseh.

ČUK *Athene noctua*

Gnezdilec; 8 parov. Večina čukov se oglašja z naseljenega obrobja, leta 1993 jih v samih Jovsih ni bilo slišati.

LESNA SOVA *Stix aluco*

Gnezdilka obrobne gričevja na zahodu, kjer so se aprila 1992 oglašali 3 samci.

MALA UHARICA *Asio otus*

Gnezdilka; 5 parov. Enakomerno razširjena. Leta 1992 smo našli dve gnezdi na platojih v glavatih vrbah, drugo leto pa delno operjene mladiče. Na podlagi večje količine izbljuvkov smo dobili še podatke o njeni prehrani in o malih sesalcih v Jovsih (v poročilu za Lovsko zvezo Slovenije).

ZLATOVANKA *Coracias garrulus*

Gnezdilka; 1 par. Leta 1993 je par gnezdil v stari vrbi na vzhodnem delu, leto poprej pa smo opazovali dva osebka kakšnih 7 km severneje ob Sotli.

SMRDOKAVRA *Upupa epops*

Poletni gost. 12. 6. 1993 smo opazovali en osebek.

VIJEGLAVKA *Jynx torquilla*

Možna gnezdilka; 1 par v letu 1993. 23. 6. smo slišali njeno oglašanje, 19. 8. pa opazovali en osebek. Leta 1992 je nismo zasledili.

SIVA ŽOLNA *Picus canus*

Gnezdilka; 8 parov v letu 1992. Enakomerno naseljena z gostoto 1,7 para/km². Naslednje leto je nismo zasledili.

ZELENA ŽOLNA *Picus viridis*

Gnezdilka; okrog 5 parov leta 1993. Leta 1992 je nismo zasledili.

VELIKI DETEL *Dendrocopos major*

Gnezdilec; 3 pari na južnem delu. 22. 6. 1993 smo opazovali speljane mladiče.

SIRSKI DETEL *Dendrocopos syriacus*

Sirskega detla je v Jovsih opazoval I. Geister 12. 6. 1984 (Komisija za redkosti, 1993).

MALI DETEL *Dendrocopos minor*

Možni gnezdilec; 1 par. En osebek smo opazovali 16. 6. 1992 na Travniki, 12. 6. 1993 pa smo slišali njegovo oglašanje.

POLJSKI ŠKRJANEC *Alauda arvensis*

Gnezdilec; 15 parov. Gnezdi le na Travniki in Trebežu v majhni gostoti 7,8 para/km².

KMEČKA LASTOVKA *Hirundo rustica*

Gnezdi v okoliških vaseh in se stalno pojavlja v Jovsih pri lovu žuželk.

MESTNA LASTOVKA *Delichon urbica*

Verjetno gnezdi v okolici. V Jovsih smo jo opazovali le 8. 5. 1992 – 3 osebk.

DREVESNA CIPA *Anthus trivialis*

Gnezdilka; 120 parov. Abundanca na celotnem območju je 26,0 para/km², na zg. Jovsih 3,9 para/10 ha. Našli smo gnezdi z jajci (8. 5. 1992) in mladičema (22. 6. 1993).

MALA CIPA *Anthus pratensis*

Preletni gost. 11. 4. 1992 smo na poplavljenem delu zg. Jovsov opazovali 6 osebkov.

BELA PASTIRICA *Motacilla alba*

Gnezdilka okoliških vasi. V samih Jovsih verjetno gnezdi manj kot 5 parov.

TAŠČICA *Erithacus rubecula*

Gnezdi v majhnem številu na gozdnatem zahodnem robu območja.

MALI SLAVEC *Luscinia megarhynchos*

Gnezdilec; 23 parov. Abundanca na celotnem območju je 5,0 para/km², na zg. Jovsih pa 1,0 para/10 ha.

REPALJŠČICA *Saxicola rubetra*

Gnezdilka; min. 3 pari v letu 1993. Leta 1992 smo jih opazovali le v maju, ko je že bilo zasedenih nekaj teritorijev, junija pa nismo opazili niti ene.

PROSNIK *Saxicola torquata*

Gnezdilec; 11 parov. Večina prosnikov gnezdi na močvirnem zahodnem delu, kjer je abundanca 5,8 para/km².

KOS *Turdus merula*

Gnezdilec; 20 parov. Največ kosov gnezdi na zahodnem robu, drugi so razpršeni po celotnih Jovsih.

BRINOVKA *Turdus pilaris*

Preletni gost. 8. 3. 1992 smo opazovali 4 osebk in našli skubišče.

CIKOVT *Turdus philomelos*

Gnezdi na zahodnem robu v manjšem številu (3–4 pari). Bolj pogost je v bližnjem gozdu.

CARAR *Turdus viscivorus*

Gnezdi v gozdu na obrobem gričevju in se v Jovsih redno prehranjuje.

KOBILIČAR *Locustella naevia*

Gnezdilec; do 40 parov. Leta 1992 smo registrirali 13 pojočih samcev na močvirnem zahodnem delu. Naslednje leto je bilo kobiličarjev bistveno več, okrog 40 parov. Abundanca v celotnih Jovsih je bila 8,7 para/km².

TRSTNI CVRČALEC *Locustella luscinioides*

Gnezdilec; 2 samca sta obe leti pela v skromnih trstičjih v zg. Jovsih.

BIČJA TRSTNICA *Acrocephalus schoenobaenus*

Gnezdilka; 60 parov. Gnezdi na celotnem območju z dovolj visokim ločjem, šašem in travo. Izrazito prevladujejo zg. Jovsi (5,6 para/10 ha), medtem ko je abundanca drugod bistveno nižja (Travniki 7,8 para/km², sp. Jovsi 6,0 para/km²).

SIVA PENICA *Sylvia communis*

Gnezdilka; do 65 parov. Gnezditvena gostota je v celotnih Jovsih 14,0 para/km², največja (23,2 para/km²) pa je v zg. Jovsih. Leta 1993 je gnezdilo manj, le okrog 20 parov.

ČRNOGLAVKA *Sylvia atricapilla*

Gnezdilka; 45 parov. Gnezditvena gostota na celotnih Jovsih je 9,7 para/km², na Travniki 18,9 para/km².

VRBJA LISTNICA *Phylloscopus collybita*

Gnezdilka. Nekaj parov (do 5) gnezdi po celotnem območju.

KOVAČEK *Phylloscopus trochilus*

Poletni gost. 11. 4. 1992 smo opazovali 4 osebkke.

SIVI MUHAR *Muscicapa striata*

Gnezdilec okoliških naselij, npr. Kapele.

DOLGOREPKA *Aegithalos caudatus*

Poletni gost. 16. 6. 1992 smo opazovali nekaj manjših jat.

PLAVČEK *Parus caeruleus*

Gnezdilec; 5 parov na celotnem območju.

VELIKA SINICA *Parus major*

Gnezdilka; 35 parov. Enakomerno naseljena z gostoto 7,6 para/km².

KRATKOPRSTI PLEZALČEK *Certhia brachydactyla*

Možni gnezdilec. 12. 6. 1993 smo slišali njegovo petje sredi Jovsov.

KOBILAR *Oriolus oriolus*

Gnezdilec; 10 parov. Razširjen je predvsem ob večjih skupinah dreves.

RJAVI SRAKOPER *Lanius collurio*

Gnezdilec; do 10 parov (1993). Leta 1992 so gnezdili 4 pari na zahodnem delu.

ČRNOČELI SRAKOPER *Lanius minor*

Gnezdilec; 3 pari v letu 1993. Dva para gnezdila na področju Travnika. En par gnezdil na hrvaški strani tik ob Sotli. Leto poprej jih nismo registrirali.

ŠOJA *Garrulus glandarius*

Možna gnezdilka; do 2 para.

SRAKA *Pica pica*

Gnezdilka; 10-15 parov po celotnih Jovsih.

KAVKA *Corvus monedula*

Poletni gost. 19. 8. 1993 smo opazovali jato 30 osebkov.

POLJSKA VRANA *Corvus frugilegus*

Poletni gost. Jate 74 do 120 osebkov smo opazovali 12. 6., 23. 6. in 19. 8. 1993.

SIVA VRANA *Corvus cornix*

Gnezdilka; do 5 parov gnezdi po višjih drevesih.

KROKAR *Corvus corax*

Poletni gost. 9. 5. 1992 smo opazovali dva goleča se osebkke.

ŠKOREC *Sturnus vulgaris*

Gnezdilec; 40 parov. V letu 1992 enakomerno razširjen z gostoto 8,6 para/km². Verjetno močna konkurenca za druge sekundarne duplarje.

DOMAČI VRABEC *Passer domesticus*

Gnezdi po vaseh na obrobju.

POLJSKI VRABEC *Passer montanus*

Gnezdilec; 10 parov po celotnem območju.

ŠČINKAVEC *Fringilla coelebes*

Gnezdilec; 2-3 pari ob zahodnem robu.

ZELENEC *Carduelis chloris*

Poletni gost, opazovan 16. 6. 1992.

LIŠČEK *Carduelis carduelis*

Možni gnezdilec v majhnem številu.

REPNIK *Acanthis cannabina*

Možni gnezdilec severnega dela. Trije samci so bili opazovani 8. 5. 1992.

DLESK *Coccothraustes coccothraustes*

Gnezdilec; 1-2 para.

RUMENI STRNAD *Emberiza citrinella*

Gnezdilec; okrog 5 parov v letu 1993. Leta 1992 ga nismo zasledili.

VELIKI STRNAD *Miliaria calandra*

Gnezdilec; 5 parov. Leta 1992 je nekaj samcev pelo tudi na nekoliko dvignjenem severnem robu, leta 1993 pa smo registrirali le 3 pare.

Tabela 1. Pregled najpogostejših vrst pevk in nepevk

Table 1. The most frequently occurring Passeriformes and Nonpasseriformes

Pevke / Passeriformes		Nepevke / Nonpasseriformes	
vrsta	štev. parov/ number of pairs	vrsta	štev. parov/ number of pairs
1. <i>Anthus trivialis</i>	120	1. <i>Coturnix coturnix</i>	50
2. <i>Sylvia communis</i>	65	2. <i>Phasianus colchicus</i>	35
3. <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	60	3. <i>Columba palumbus</i>	25
4. <i>Sylvia atricapilla</i>	45	4. <i>Picus canus</i>	8
5. <i>Sturnus vulgaris</i>	40	5. <i>Athene noctua</i>	8
6. <i>Locustella naevia</i>	40	6. <i>Crex crex</i>	6
7. <i>Parus major</i>	35	7. <i>Anas platyrhynchos</i>	5
8. <i>Luscinia megarhynchos</i>	23	8. <i>Asio otus</i>	5
9. <i>Turdus merula</i>	20	9. <i>Streptopelia turtur</i>	5
10. <i>Alauda arvensis</i>	15	10. <i>Gallinago gallinago</i>	5

DISKUSIJA

Na naših ekskurzijah smo opazili skupno 77 vrst ptic, poleg teh je v drugih virih omenjenih še 5 vrst, ki jih nismo zabeležili: črna štoklja, belorepec, jerebica in sirski detel (Komisija za redkosti 1993, H. Oršanič, v pismu). Med gnezdilke ožjega območja Jovsov lahko štejemo 55 vrst. Leta 1993 je bilo odkritih 6 vrst gnezdil, ki jih leto poprej nismo registrirali, 3 vrst pa ni gnezdilo leta 1993. Malo verjetno je, da bi katero od teh vrst pri terenskih popisih lahko spregledali. Obdobje dveh let je prekratko, da bi lahko govorili o rednih ali občasnih gnezdilkah, zato obravnavava vseh 55 vrst gnezdil (in možnih gnezdil) enako. Število je, preračunano na površino 4,6 km², nekoliko pod povprečjem, a še vedno nekako v okviru podobnih travniško-grmovnih ekosistemov v Srednji Evropi in pri nas (Trontelj, 1993b).

Avicenoze sestavljajo tipične vrste (vlažnih) travišč in grmovnih predelov. Pravih vodnih in močvirnih vrst je zelo malo, kar kaže, da od nekdanje loke oz. zaježitvenega jezera (Melik, 1959) ni ostalo veliko. Abundance večine vrst dosegajo vrednosti kot v podobnih ekosistemih v Sloveniji (Ljubljansko barje, Planinsko polje). Zelo veliko število prepelic v letu 1992 se ujema s populacijskim viškom drugod po Sloveniji, npr. na Ljubljanskem barju, Cerkniškem jezeru in Zgornji Pivki. Prib. 40 gnezdečih parov kobiličarjev v letu 1993 pomeni verjetno

največjo koncentracijo te vrste pri nas. Visoko gnezditveno vsoto bičjih trstnic lahko pripišemo ugodnim lokalnim ekološkim razmeram – visoki, razgibani in ne preveč gosti vegetaciji močvirskih trav, šašev in ločja, kjer se je leta 1992 še junija ponekod zadrževala za ped globoka voda. S 5,6 para/10 ha je gnezditvena gostota celo nekoliko višja kot v optimalnih habitatih na Cerkniškem jezeru (Polak, 1993).

Po drugi strani preseneča odsotnost ali zelo nizka abundanca nekaterih vrst, za katero ne najdemo preproste razlage. Sodeč po vegetaciji in strukturiranosti travišč, njihovi veliki površini in vsaj deloma zelo ekstenzivni rabi ter upoštevajoč sestavo preostale avicenoze bi Jovsi za repaljščico morali biti optimalen življenjski prostor. Rezultati raziskav pa so pokazali popolnoma drugačno sliko – neredno gnezdenje v zelo majhnem številu, za katero ne najdemo zadovoljive razlage. Močvirsko trstnico smo pogrešali celo na preletu. Prav tako nenavadna je odsotnost trstnega strnada, kljub gnezdenju trstnega cvrčalca in bičje trstnice, ki imata skupaj zelo podobne zahteve do habitata kot trstni strnad.

Razlike v številu parov in samih odkritih vrstah med letoma 1992 in 1993 so lahko deloma posledica različne časovne razporeditve popisov (1992: marec, april, maj, junij; 1993: junij, julij, avgust). Z izrazito sušno zimo in pomladjo 1993 si lahko razlagamo odsotnost kozice in manjše število opazovanj sive čaplje v tem letu. Gnezditev

zlatovranke smo zaradi primernosti habitata in opazanj v bližini nekako pričakovali, popolno prijetno presenečenje pa je gnezditv treh parov črnočelih srakoperjev, ki jih leto poprej nismo niti opazili. Zanimiva je tudi »zamenjava« sive žolne iz leta 1992 za zeleno v letu 1993. Možna razlaga je, da smo v zgodnejših popisih registrirali več sivih žoln, ki se oglašajo v zgodnji pomladi, poleti pa kakšno sivo zamenjali za zeleno.

NARAVOVARSTVENA PROBLEMATIKA

Med gnezdkami Jovsov je 20 vrst (3 prizadete, 14 ranljivih in 3 redke) uvrščenih na Rdeči seznam ogroženih ptičev v Sloveniji (Gregori, Matvejev, 1992). Dejanski pomen tega območja za varstvo vrst pa pokaže šele podrobnejša analiza. Tu namreč na majhnem prostoru gnezdiijo tri izmed najredkejših in najbolj ogroženih ptič v Sloveniji: kozica, zlatovranka in črnočeli srakoper. Zelo pomembni so Jovski kot eno redkih zanesljivih gnezdišč kosca v panonski Sloveniji (kosec je v svetovnem merilu ogrožena vrsta). Med vrstami, za katere so Jovski tudi kvantitativno pomembno gnezdišče, moramo omeniti prepelico, kobilicarja in bičjo trstnico. Že zaradi prisotnosti naštetih vrst je potrebno Jovse postaviti ob bok najviše ovrednotenim »območjem naravne dediščine« v Sloveniji.

Pri vrednotenju moramo upoštevati tudi redkost biotopov te vrste v nižinskem vzhodnem delu Slovenije in velik prispevek Jovsov k regionalnemu vrstnemu bogastvu. Svojevrsten absurd je namreč, da so prav ravnice ob naših največjih rekah najbolj uničene. Jovski, odmaknjena in z gričevjem omejena uravnava, na prvi pogled bolj spominjajo na kraško polje kot na nižinsko loko. Ekološka in predvsem krajinska podobnost z nekaterimi kraškimi polji ali z Ljubljanskim barjem torej ni naključna. Skupaj z redkimi krpami v severovzhodni Sloveniji so ostanki nekdanje razširjene kulturne krajine močvirnih travnikov, steljnikov, glavatih vrb in živih mej. Razveseljivo je, da so Jovski njen morda najlepši ohranjeni primer pri nas.

Za varstvo ekosistemov v Jovsih je najpomembnejša ohranitev tradicionalnega načina kmetovanja. Sedanja stopnja intenzivnosti obdelave travnikov v osrednjem in vzhodnem delu je na meji sprejemljivosti. Nujno je ohraniti visok delež travnikov v razmerju do njiv ter bogato strukturiranost z živimi mejami in glavatimi vrbami. Razlika v višini talne vode in močvirnosti zemljišč narekuje razdelitev bodočega zavarovanega območja na predele z različnimi varstvenimi režimi. Najbolj varovan naj bo pas na zahodnem delu, ki ga približno označuje slika 1. Pas je treba še razširiti proti Trebežu in Travnikom. Takega predlaga tudi Urek (1993) in opozarja na možne probleme pri izvajanju varstvenega režima. S stališča varstva ptič je poleg pozne, a redne košnje pomembna ohranitev visokega nivoja talne vode. Zato so poglobljanja odvodnikov ali celo izkop novih nesprejemljivi. Za preostalo območje naj velja režim, ki bo omogočal nadaljevanje dosedanje kmetijske rabe, seveda z omejitvami v količini gnojil in zaščitnih sredstev, v datumu začetka košnje, sekanju drevja in živih meja ter s prepovedjo melioracijskih posegov. Ugodno rešitev problema prezgodnje košnje ponuja Urek (1993), ki predlaga pozno košnjo le za del parcel, vendar bi datum moral biti vsaj 14 dni po predlaganem (15. junij). Mozaična razporeditev košenih in nekošenih površin bi imela pozitiven vpliv za mnoge rastlinske in živalske vrste, katerih življenjski cikel je z zgodnjo košnjo prekinjen.

Urek (1993) ponuja tudi alternativo za ekonomski razvoj kmetij, ki imajo zemljišča na območju Jovsov s preusmeritvijo v t.i. integrirano kmetovanje, s sistemom davčnih olajšav in stimulacijo govedoreje, ki jo nepremišljena državna kmetijska politika (Ur. list RS, št. 21/91) skuša čim bolj izriniti iz nižin in s tem prispeva k uničenju še zadnjih nižinskih travniških ekosistemov.

LITERATURA

DIJK, A. J. van (1992): The breeding bird monitoring programme of SOVON in the Netherlands. Die Vogelwelt 113, s. 197-209.

GREGORI, J., MATVEJEV, S. D. (1992): Rdeči seznam ogroženih ptičev v Sloveniji. Varstvo narave 17, s. 29-39.

HUDOKLIN, A. (1991): Bela štoklja *Ciconia ciconia* na jugovzhodnem Dolenjskem. *Acrocephalus* 12, št. 47, s. 24-27.

KOMISIJA za redkosti DOPPS (1993): Seznam redkih vrst ptic Slovenije 1990. *Acrocephalus* 14, št. 58/59, s. 99-119.

MELIK, A. (1959): Slovenija. Posavska Slovenija. Slovenska matica, Ljubljana.

POLAK, S. (1993): Ptice gnezdilke Cerkniškega jezera in okolice. *Acrocephalus* 14, št. 56/57, s. 32-62.

TRONTELJ, P. (1993a): Jovsi, narava ob spodnji Sotli. *Lovec* 76, št. 3, s. 92-93.

TRONTELJ, P. (1993b): Ptice - indikator ekološkega pomena Ljubljanskega barja. Diplomski naloga. Univerza v Ljubljani.

UREK, A. (1993): Pomen Jovsov za kmetijstvo in razvoj bližnje okolice. Kmetijski zavod Ljubljana, Kmetijsko svetovalna služba Brežice, izpostava Kapele.

ZAVOD za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto (1991): Strokovne osnove odloka o razglasitvi območja Jovsi za naravni spomenik.

POVZETEK

Jovsi ležijo ob vzhodni slovenski meji vzdolž reke Sotle kakih 6 km pred izlivom v Savo. To 4,6 km² veliko subpanonsko aluvialno uravnava prekrivajo pretežno travniki, skupine dreves, žive meje in glavate vrbe. Zahodna tretjina je precej zamočvirjena in ekstenzivno izrabljena predvsem za steljnike. Prevladujejo združbe visokih šašov *Magnocaricion*.

V letih 1992 in 1993 so bili opravljeni popisi ptic gnezdil z metodo štetja na omejeni površini (area count) v mesecih marcu, aprilu, maju, juniju, juliju in avgustu, tudi v nočnem času. Registrirali smo 55 vrst gnezdil. Preletni in zimski gosti so zaradi poudarka na raziskavah v gnezdilnem obdobju obdelani nepopolno. Avicenoze sestavljajo tipične vrste vlažnih travišč in grmovnih predelov, pravih vodnih vrst je zelo malo. Vrste, ki gnezdiijo v Jovsih posebno številno ali v visoki gostoti, so prepelica *Coturnix coturnix* (50 teritorijev, 17,8 teritorija/km²), kobiličar *Locustella naevia* (40 parov, 8,7 para/km²), bičja trstnica *Acrocephalus schoenobaenus* (5,6 para/10 ha). Naravovarstveno in favnistično pomembna in zanimiva je gnezditve naslednjih vrst: kosec *Crex crex* (6 kliščih samcev), kozica *Gallinago gallinago* (6 parov v letu 1992), veliki skovik *Otus scops*, čuk *Athene noctua*, zlatovranka *Coracias garrulus*, repaljščica *Saxicola rubetra*, trstni cvrčalec *Locustella luscinioides*, črnočeli srakoper *Lanius minor* (3 pari leta 1993) in veliki strnad *Miliaria calandra*. Kozice v letu 1993 očitno ni bilo zaradi izredno sušne zime in pomladi. Za druge razlike med odkritimi vrstami v letih 1992 in 1993 ne najdemo tako preproste razlage, verjetno pa je določeno vlogo igral tudi subjektivni faktor. Nejasna ostaja odsotnost ali zelo nizka abundanca nekaterih vrst, ki bi jim glede na ekološke razmere Jovsi morali ustrezati: repaljščica *Saxicola rubetra*, močvirska trstnica *Acrocephalus palustris* in trstni strnad *Emberiza schoeniclus*.

Prej omenjene vrste gnezdil postavljajo Jovse ob bok najpomembnejšim območjem naravne dediščine v Sloveniji. Upoštevajoč opustošenje preostale Krško-brežiške ravnine in splošno ogroženost tega tipa kulturne krajine, avtorja predlagata zakonsko varstvo, ki bo omogočilo nadaljevanje ekstenzivne rabe prostora in hkrati preprečilo melioracije, graditve in druge večje posege.

SUMMARY

Jovsi is situated by the eastern Slovene border along the river Sotla some 6 kilometres before it joins the river Sava. This 4.6 km² large subpannonian alluvial and due to erosion levelled land is covered predominantly by meadows, groups of trees, hedgerows and osiers. The western third of Jovsi is rather boggy and extensively exploited for litter. There predominate the associations of sedges *Magnocaricion*.

In 1992 and 1993, mapping of breeders according to the area count method was carried out in the months of March, April, May, June, July and August, even at night. 55 breeding species were registered. Details on passage and winter visitors are incomplete, for the research was focused on the breeding period there. Bird communities consist of the species typical for wet grassland and shrubby areas; real waterfowl species are very rare. The species which breed at Jovsi in particular large numbers or very densely are Quail *Coturnix coturnix* (50 territories, 17.8 territory/km²), Grasshopper Warbler *Locustella naevia* (40 pairs, 8.7 pair/km²) and Sedge Warbler *Acrocephalus schoenobaenus* (5.6 pair/10 ha). Faunistically important and interesting, as well as in respect of its conservation, is breeding by the following species: Corncrake *Crex crex* (6 calling males), Snipe *Gallinago gallinago* (6 pairs in 1992), Scops Owl *Otus scops*, Little Owl *Athene noctua*, Roller *Coracias garrulus*, Whinchat *Saxicola rubetra*, Savi's Warbler *Locustella luscinioides*, Lesser Grey Shrike *Lanius minor* (3 pairs in 1993) and Corn

Bunting *Miliaria calandra*. The Snipe was in 1993 absent clearly due to extremely dry winter and spring. For other differences between the species recorded in 1992 and 1993, there is no simple explanation, although it is possible that the human factor played a certain role here as well. Also unclear is the absence and very low abundance of some species, for which the ecological conditions of this area should be in fact very favourable indeed: Whinchat *Saxicola rubetra*, Marsh Warbler *Acrocephalus palustris* and Reed Bunting *Emberiza schoeniclus*.

The area of Jovsi is due to the above mentioned breeders one of the most important natural heri-

tage regions in Slovenia. Considering the devastation in the rest of the Krško-Brežice Plain and that this type of cultural landscape is nowadays generally endangered, the authors suggest its legal protection, which should enable a further extensive use of this area and at the same time prevent irrigations, building of various facilities and other interventions in this environment.

Peter Trontelj, Cesta na Laze 27, 61000 Ljubljana

Milan Vogrin, Hotinja vas 164/a, 62312 Orehova vas

Prispevek k poznavanju gnezdilsk gozda Dobrava

A contribution to the breeders of the Dobrava forest

Milan VOGRIN, Andrej HUDOKLIN

UVOD

Ob raziskavah ptic ob spodnji Savi in Sotli je našo pozornost pritegnil tudi gozd Dobrava, predvsem zaradi ugotovljenega gnezdenja črne štorke. Nič manj razveseljiva niso bila opažanja drugih vrst ptic, ki so razkrila ornitološki pomen do sedaj slabo poznane poplavnega gozda.

GOZD DOBRAVA

Dobrava je poleg Krakovskega gozda zadnji večji ohranjeni sesto poplavnega gozda, ki je nekaj prevladoval v nižinskem svetu ob reki Savi in Krki. Razprostira se na površini okoli 1000 ha na vzhodnem delu Brežiške ravnine med Kapelskimi gorami in potokom Gabernico. Na uravnanih aluvialnih ilovnatih in zaglejenih tleh prevladuje združba doba in belega gabra *Quercus robur-carpinetum*. Po gozdarskih ocenah je ohranjenih še okoli 70 % avtohtonega sestoj, kjer prevladujejo dob (61 %), jelša

(16 %) in beli gaber (9 %). V osrednjem delu je ohranjen tudi manjši sesto, ki ima značaj gozdnega rezervata, drugo pa prekrivajo sestoji umetno vnesenih vrst iglavcev, predvsem smreke in bora (Bogovič, M. et al., 1992).

V Dobravi se zaradi slabše prepustnosti tal voda dolgo zadržuje na površju. V depresijah se zbira v večje mlake, v vegetacijski zarasti pa tu prevladujeta črna jelša in šaši. Na območju Dobrave izvira več manjših potočkov (Žabjek, Črni potok, Vihrje, Negot) s skromnimi vodnimi zalogami in majhno erozijsko močjo. Večji vodotoki, ki pritekajo z višjega obrobja, se gozda izogonejo.

Dobravo z vseh strani obdajajo manjša naselja Bojsno, Kapele, Podvinje, Gabrej, Sela, Bukošek, Globoko in intenzivno obdelane kmetijske površine. Gozdni rob je pester, na obrobju pa je tudi vrsta gozdnih jas. Gozd seka več cest in dva daljnovoda. Približno po sredi teče cesta Slovenska